

Originalita v umění a filosofii

Elias Canetti ve své řeči k Brochovým padesátinám (1936; in: Svědomí slova, Pha 1992, s. 15) prohlásil, že „básník buď originální je, nebo básníkem není vůbec“. V jisté závislosti na romantických předsudcích však básníkovu originalitu spojuje (alespoň v jejích vrcholcích) s jeho nevědomostí: „Je originální do té míry, že o tom vůbec neví.“ To, že do hájemství originality nezasahuje (alespoň původně a principiálně) vědomí, vyplývá Canettimu zejména ze dvou vlastností, „které se od génia vždy požadovaly a které on také vždy má“, totiž z jeho „bezprostřednosti a nevyčerpatelnosti“. Odtud plyne, že originalita zprostředkovaná vědomím by pro Canettiho už zřejmě nebyla dost originální (vědomí mu tedy asi omezuje, narušuje, komolí originalitu): básník je tím originálnější (pokud je vůbec originální, tj. pokud to vůbec je básník), čím méně jeho vědomí zasahuje do jeho tvorby. A za druhé: génius (a tím pravý básník vskutku jest) je „nevyčerpatelný“, to znamená: zásoby jeho vědomím nezprostředkované originality nemají dna ani konce. Canetti (nebo alespoň překladatel) tu možná nedohlédl významového kořene užitého slova, jež poukazuje na čerpání. Pokud by tvůrčí originalita básníková spočívala jen v nekončícím čerpání a tedy v jeho neumdlévající aktivitě, bylo by vše celkem v pořádku (opravdu jen „celkem“, protože v detailu by se ukázaly další problémy). Zde však Canetti mluví nikoliv o nekončící básníkově schopnosti „čerpat“, nýbrž o jeho (vlastní) nevyčerpatelnosti. Pokud tomu nemáme rozumět jako básníkově „robustnosti“, s jakou se do čerpání vždy znovu bez nejmenších známek únavy (a tedy vyčerpání) aktivně pouští, musíme z toho usoudit, že oním zdrojem tvorby, který nelze vyčerpat, je básník sám. Originalita by pak byla založena v tomto vnitřním básníkově bohatství, z něhož básník sám – aniž by o tom vůbec věděl – stále čerpá, a přitom onoho niterného bohatství nikdy neubývá. (Něco jako „hrnečku vař“, eventuelně jako tomu bylo z pytlíkem dukátů či pytlíkem soli apod.) – O podobně chápané originalitě ovšem ve filosofii nemůže být ani řeči. Filosofie stojí na základní skutečnosti, že každá nová, zejména pak převratná myšlenka se rodí s jiných myšlenek, a že se to tedy neobejde bez myšlení, tedy bez zprostředkujícího vědomí. A ještě v jednom bodě si musíme nad Canettiho formulacemi napsat otazník: vždyť samo jeho opakující se přirovnání básníka ke psu, který až „neřestně“ očichává všechno v rajónu kolem sebe, poukazuje právě na tento „rajón“, tj. na „okolní svět“. Cožpak se básník k onomu rajónu bez konců, jímž pro něho je jeho svět, může opravdu vztáhnout bez vědomí, bez zprostředkující funkce myšlení? Filosof se ničeho takového zejména o sobě zajisté nedomýšlí a domýšlet nechce, alespoň nikoliv filosof dnešní (neboť se musel definitivně rozloučit s každým rozumovým i smyslovým „apriori“, aniž by dal za pravdu empirismu). Právě proto však nemůže než s kritickým odstupem odmítnout možnost, že by na tom básník mohl být jinak a snad i „lépe“. (Což pochopitelně nemá, nesmí a nemůže zproblematizovat ani relativizovat význam originality pro náš úsudek o tom, zda jde nebo nejde o pravého filosofa.)

(Praha, 941210-1.)